

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 81'373.46:34

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.1>

Возняк І. З.,

аспірант кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету імені Івана ФранкаВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВИХ ДЕФІНІЦІЙ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ
МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У СВІТЛІ УКРАЇНСЬКИХ І ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ)

Анотація. Проблематика цієї статті охоплює питання використання правових дефініцій з погляду української і європейської доктрини та відповідних правил, закріплених на методичному та нормативно-му рівні. Аналіз українського законодавства свідчить про наявність багатьох помилок, які можуть мати негативний вплив на правозастосування, тож це зумовлює потребу в дослідженнях способів виправлення й уникнення таких помилок. Актуальність подібних розвідок зумовлена також тим, що термінологія та правові дефініції є важливим інструментом техніки нормопроектування, і належне використання цього інструментарію дозволяє законодавцеві досягати поставлених цілей нормативного регулювання (*ratio legis*).

Для визначення особливостей правових дефініцій було досліджено праці українських і європейських правників і дослідників. Виявлено, що під правовою дефініцією варто розуміти особливий засіб забезпечення цілісності й узгодженості правового регулювання, вона існує у формі стислого опису правового поняття та відображає його суттєві ознаки. Формулювання правових дефініцій вимагає застосування відповідних мовних правил і логічних прийомів. На прикладі правових дефініцій Митного кодексу України було показано основні типи порушень цих правил і прийомів.

Наголошено на тому, що правові дефініції сприяють несуперечливому, гармонійному поєднанню духу та букви закону, виконують напрямну функцію, яка проявляється в тому, що вони визначають певний спосіб розуміння поняття й обмежують простір для маневрів під час їхнього трактування, служать інституційному закріпленню цих явищ. У німецькій правовій доктрині виявлено підхід, відповідно до якого під правовими дефініціями варто розуміти особливий тип норм нижчого рівня, які містять обмежувальні модифікації узагальнено сформульованих норм та виконують «пояснювальну», «обмежувальну» і «доповнювальну» функції.

Було досліджено відповідні нормативні акти та методичні рекомендації, які використовує законодавець в Україні, Польщі та Європейському Союзі, та зроблено висновок про доцільність рецепції окремих положень іноземних актів і методичних рекомендацій для застосування в українській законодавчій практиці.

Ключові слова: *техніка нормопроектування, юридична термінологія, правові дефініції, дефінітивні помилки, правотворча діяльність.*

Vozniak I. Z. Use of legal definitions in the Ukrainian legislation (on the example of the Customs Code of Ukraine in the light of Ukrainian and European approaches)

Abstract. The scope of this article covers aspects of using legal definitions from the point of view of Ukrainian and European doctrine and the relevant rules prescribed at the methodological and regulatory level. The analysis of Ukrainian legislation indicates the abundance of errors that can have a negative impact on law enforcement, so this motivates the need for research into ways of how to correct and avoid such errors. The relevance of such research is also justified by the fact that terminology and legal definitions are important tools of legislative drafting, and the proper application of this means allows the legislator to achieve the purpose behind the law (*ratio legis*).

To determine the nature of legal definitions, the papers of Ukrainian and European lawyers and researchers were studied. It was found that the legal definition should be understood as a special means of ensuring the integrity and consistency of legal regulation; it exists in the form of a concise description of the legal concept and reflects its essential features. The formulation of legal definitions requires the application of appropriate

language and logical rules. Based on the examples of legal definitions from the Customs Code of Ukraine, the main types of violations of these rules and conventions were shown.

It is emphasized that legal definitions contribute to a consistent, harmonious combination of the letter and spirit of the law, perform a guiding function, which is manifested in the fact that they define a certain way of understanding the concept and limit the space for manoeuvres during their interpretation, as well as serve to institutionalize these phenomena. In German legal doctrine, an approach has been identified, according to which legal definitions should be understood as a special type of lower-level norms that contain restrictive modifications of generally formulated norms and perform “explanatory,” “restrictive,” and “supplementary” functions.

The relevant normative acts and methodological recommendations used by the legislators in Ukraine, Poland, and the European Union were studied, and a conclusion was made about the possibility of the reception of certain provisions of foreign acts and methodological recommendations for application in Ukrainian legislative practice.

Key words: legislative drafting, legal terminology, legal definitions, errors in definitions, law-making.

Вступ. До наших днів дійшла максима правника Римської республіки й консула-суффекта 86 року н.е. Луція Яволена Пріска: «*omnis definitio in jure civili periculosa est, parum est enim ut non subverti possit*», що можна перекласти як «кожне визначення у цивільному праві є небезпечним, оскільки мало що не можна не порушити» [1]. Попри те, що минуло вже два тисячоліття, ця максима не втрачає своєї актуальності та далеко не обмежується цивільним правом, позаяк питання юридичної термінології та дефініцій, особливо законодавчих, залишається надзвичайно гострою прикладною та теоретичною проблематикою в правотворчій діяльності з огляду на те, які негативні наслідки невдала термінологія та/або дефініція можуть мати чи для правозастосування в конкретному випадку, чи для правової системи загалом. Аналіз українського законодавчого масиву та законопроектної роботи Верховної Ради України свідчить про те, що на практиці досі існує багато проблем, пов'язаних з правильним формуванням і визначенням юридичної термінології, що зумовлює необхідність теоретико-прикладних досліджень у цій сфері. Українську доктрину варто розвивати не лише на основі вже наявних підходів і теоретичних напрацювань, але й шляхом дослідження відповідного іноземного досвіду, перш за все європейського. Крім того, досліджень, які би розглядали юридичну термінологію та дефініцію на концептуальному рівні, відносно мало, а таких, які б розглядали їх через призму засадничих недоліків з метою пошуку методологічних шляхів розв'язання цих проблем, мабуть, ще менше. З-поміж дисерта-

ційних досліджень варто виділити дисертацію О. Хоменка «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» (Київ, 2020 р.). Загальнотеоретичні дослідження в цій сфері проводили та проводять, зокрема, такі українські дослідники: О. Дашковська, Н. Клещенко, В. Косович, О. Мінченко, І. Онищук, Н. Оніщенко, Т. Подорожна, А. Хворостянкіна.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про правотворчу діяльність» визначає техніку нормопроекування як сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів і методів, за допомогою яких створюється проєкт нормативно-правового акта [16]. Оскільки техніка нормопроекування є складовою юридичної техніки, вона використовує певні засоби, способи, прийоми та методи останньої. Як стверджують А. Красницька та В. Підвисоцький, до інструментів юридичної техніки належать, серед іншого, юридичні терміни та дефініції [10]. Застосування цих інструментів має низку особливостей, які сформувалися як у теорії права, так і були закріплені на методологічному (та навіть нормативному) рівні.

О. Хоменко підсумовує у своєму дисертаційному дослідженні, що правова дефініція – це особливий засіб забезпечення цілісності й узгодженості правового регулювання, який за допомогою відповідних мовних правил, логічних прийомів, а також з урахуванням визначених соціокультурних параметрів надає можливість точно визначити поняття та суттєві ознаки певного явища або предмета в доступній для розуміння формі з метою підвищення ефективності реалізації правових

норм [19, с. 70]. Очевидно, що правові дефініції покликані вносити ясність у суспільні відносини щодо змісту й обсягу понять, якими оперують їхні учасники. Так, дефініція «громадяни – фізичні особи: громадяни України, іноземці, особи без громадянства» (п. 7 ч. 1 ст. 1 Митного кодексу України) [11] не лише спантеличує (через, по-перше, підміну понять «фізичні особи → громадяни», а, по-друге, логічну хибу: особи без громадянства = громадяни?), але й може призвести до проблем із застосуванням конкретних норм права. Однак правові дефініції, як і юридична техніка загалом, виконують і інші, фундаментальніші функції.

Так, в українській фаховій літературі поширена позиція, що використання правових дефініцій у текстах нормативно-правових актів є одним зі способів забезпечення зрозумілості та ясності правового припису, а також зрозумілості наміру законодавця [10]. Законодавчі дефініції забезпечують точність застосування термінології, є органічним доповненням вимоги її єдності, а також сприяють однозначності тлумачення законів [13, с. 172]. Незаперечним є твердження про те, що належна юридична термінологія та канонічно правильне визначення юридичних термінів забезпечують реалізацію принципу правової визначеності. Крім того, як зазначає А. Хворостянкіна, законодавчі дефініції сприяють несуперечливому, гармонійному поєднанню духу та букви закону на стадії нормотворення та допомагають віднайти та зіставити букву та дух закону у процесі тлумачення законодавчих текстів [17, с. 9]. Швейцарська дослідниця Ребекка Братші, покликаючись на праці німецького правника та судді Маттіаса Кнауффа, вказує на напрямну функцію правових дефініцій, яка проявляється в тому, що з використанням мовних засобів визначається певний спосіб розуміння поняття й обмежується таким чином простір для маневрів під час його трактування, позаяк законодавець здійснює автентичну інтерпретацію поняття, яке він використовує, а сама ця інтерпретація набуває вже сили закону [2, с. 196]. Особливо актуальним питання трактування постає у сферах, правове регулювання яких схильне до частих змін, або тих

понять, які можуть мати відмінне трактування залежно від суб'єкта сприйняття, вимагають технічної точності або відмежування від суміжних понять.

Правова дефініція, як правило, існує у формі стислого опису правового поняття та відображає його суттєві ознаки [10]. Досить поширеним є підхід, відповідно до якого дефініція не повинна повністю описувати предмет чи явище, а повинна вказувати лише на істотні ознаки та залишати поза своїм змістом низку інших ознак, які не мають вирішального значення для розуміння цього предмета чи явища та розрізнення його з-поміж суміжних понять [10]. Для забезпечення цілісності термінологічної системи та недопущення розбіжностей під час трактування правових понять суб'єкт правотворення повинен зважати на низку правил і підходів до творення і використання юридичної термінології та викладу правових дефініцій, що, на жаль, не завжди можна констатувати під час аналізу українського законодавства, зокрема, Митного кодексу України (далі – МКУ). Так, приміром, вимогу про стислість опису правового поняття порушено в п. 19¹ ч. 1 ст. 4 МКУ, де подано досить громіздке визначення поняття механізму «єдиного віка».

Коли законодавець підбирає слова, які він має намір використовувати як терміни, він обов'язково повинен врахувати їхнє семантичне значення в літературній нефаховій мові, інакше має місце порушення зрозумілості та ясності правового припису й очевидності наміру законодавця. Це можна проілюструвати на прикладі терміна «заходи офіційного контролю» та його дефініції. Відповідно до п. 13¹ ч. 1 ст. 4 МКУ, заходи офіційного контролю – фітосанітарний контроль, ветеринарно-санітарний контроль, державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, що проводяться згідно із законодавством України [11]. Слово «офіційний», яке вжито в складі цього поняття, має набагато ширше змістове наповнення та радше стосується порядку здійснення та наслідків здійснюваного контролю, аніж його предмету, тоді як у дефініції йдеться власне про пред-

мет контролю. Таким чином учасник правовідносин може хибно зрозуміти поняття заходів офіційного контролю в контексті митних процедур, якщо він не знає про специфіку його визначення, та тлумачити його зміст набагато ширше, тож він, як наслідок, буде введений в оману щодо тих намірів, які мав законодавець, коли вводив цей термін. Тому в складі самого поняття варто вжити більш специфічне слово, як ось «фітoветеринарний» (воно за змістом об'єднує і фітoсанітарний, і ветеринарно-санітарний типи контролю).

Правові дефініції відрізняються своєю природою від лінгвістичних дефініцій з огляду на їхнє значення для регулювання суспільних відносин. Так, німецько-швейцарський дослідник Андреас Лютчер наголошує на тому, що особливість правових дефініцій полягає не в тому, що вони фіксують мовні явища, що можна побачити й у звичайних текстах, а радше в їхній здатності до інституційного закріплення цих явищ [6, с. 25–26]. У цьому випадку правову дефініцію суб'єкт правотворення видає разом з відповідним актом, а тому вона є більш обов'язковою для дотримання, аніж будь-яка інша мовна конвенція [6, с. 26]. Позитивним прикладом втілення цього принципу є визначення транспортних засобів комерційного призначення в МКУ, де конкретизовано, які саме транспортні засоби варто вважати такими, що виконують комерційні функції.

На основі аналізу німецької доктрини, зокрема праць німецького юриста та філософа права Карла Ляренца, професора права Мюнхенського університету Кляуса-Вільгельма Канаріса та викладача права Бохумського університету Кляуса-Фрідріха Рюля, Андреас Лютчер також констатує доктринальний підхід, відповідно до якого правові дефініції можна розуміти як особливий тип норм нижчого рівня, які містять обмежувальні модифікації узагальнено сформульованих норм та виконують «пояснювальну», «обмежувальну» і «доповнювальну» функції [6, с. 26]. Польська дослідниця Кароліна Кеншіцка на матеріалі аналізу фахової літератури також наголошує на тому, що правові дефініції виконують уточнювальну функцію, оскільки вони дозволяють долати багато-

значність і невизначеність понять та відділяти одне поняття від іншого, а також функцію скорочення, оскільки відповідає потреба постійного уточнення значення терміна [5, с. 44–45]. У разі якщо дефініція не виконує таких функцій, то доцільність її розміщення в нормативно-правовому акті можна вважати сумнівною. Так, навряд чи можна сказати, що дефініція Форми 302 (необґрунтованим з погляду правопису є й написання цього терміна з великої літери) в МКУ виконує «пояснювальну», «обмежувальну» чи «доповнювальну» функцію, оскільки та дефініція, яка міститься в п. 65 ч. 1 ст. 4 МКУ, ніяким чином не пояснює, доповнює чи обмежує відповідні норми МКУ. Ця дефініція нагадує радше норму права, яка встановлює, у яких випадках слід використовувати цей документ.

Про додаткову функцію, яку виконує дефініція в праві порівняно з іншими сферами, також говорить і дослідник-перекладознавець з Університету Іннсбрука Петер Сандріні: точний опис правового поняття повинен роз'яснювати не лише фактичний стан, але й правові наслідки [8, с. 64–65]. Правова дефініція не може обмежуватися тим, що вона перелічує певні ознаки фактичної дійсності, а повинна перш за все перебувати у зв'язку з тим регулятивним завданням (*ratio legis*), яку для неї в рамках усієї системи права визначив законодавець [8, с. 65]. Таким чином дефініції правових понять є орієнтованими на правові наслідки та відображають мету правового регулювання, досягнути якої прагне законодавець [8, с. 68]. Петер Сандріні також цитує німецького професора в галузі цивільного права Рольфа Ванка, який стверджував, що закріплення понять служить меті правового регулювання та є від неї залежним [8, с. 77]. Як слушно зауважує доктор права та лектор Університету Глазго Майкл Форан, правові дефініції можуть, з однієї сторони, звужити, а іноді розширити можливі трактування значення певного концепту, щоб на цій основі можна було сформулювати ретельно продумане юридичне правило, а з іншого боку, визначення часто є непотрібними й іноді можуть призводити до спантеличення чи ще гірше – до нівелювання мети самого юридичного правила [3]. З цього випливає

закономірний висновок про те, що законодавець під час формулювання правових дефініцій повинен мати на увазі, що вони мають сприяти меті правового регулювання. Так, предметом регулювання МКУ не є валютні цінності, однак у МКУ міститься визначення цього поняття, яке до того ж має певні розбіжності з визначенням, поданим у Законі України «Про валюту та валютні операції». Так, Закон визначає іноземну валюту як (I) *грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави (II) або групи іноземних держав*, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу [15], тоді як МКУ – як (I) *іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави*, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу [11]. Якщо відмінність у частині I можна вважати радше редакційною, яка не перешкоджає застосуванню норм права, то відсутність частини II у визначенні МКУ вже можна вважати такою, що може призвести до певних проблем під час застосування норм митного права.

Ні в Законі України «Про правотворчу діяльність», ні в п'ятому виданні Правил оформлення проектів законів та основних вимогах законодавчої техніки (Методичні рекомендації) [14] не визначено випадків, коли законодавцеві слід подавати визначення того чи іншого терміна, хоча в українській правовій доктрині можна знайти відповідні критерії. Натомість польський правотворець закріпив на нормативному рівні випадки, коли визначення понять є обов'язковим. Відповідно до частини першої § 146 Зasad техніки правотворення, затверджених розпорядженням Голови Ради Міністрів від 20 червня 2002 року (зі змінами відповідно до Декларації Голови Ради Міністрів № 283 від 7 березня 2016 року), у законі або іншому нормативному акті дефініція підлягає визначенню

в таких випадках: 1) термін є багатозначний; 2) термін є розмитим, тоді як бажаним є обмеження його розмитості; 3) значення терміна не є загальнозрозумілим; 4) з огляду на сферу регулювання існує потреба встановлення нового значення цього терміна [7]. Так, зайвим видається визначення моторного транспортного засобу як транспортних засобів, що рухаються за допомогою встановленого на них двигуна (п. 19 ч. 1 ст. 4 МКУ) [11], оскільки це поняття цілком зрозуміле для будь-якого носія української мови.

На рівні Європейського Союзу також закріплено деякі вимоги щодо термінології законодавства Спільноти. Так, відповідно до п. 14 Міжінституційної угоди про спільні інструкції щодо якості проєктування законодавства Спільноти від 22 грудня 1998 року, дефініції термінів не повинні містити автономних нормативних положень [4]. Порушення такого підходу можна побачити на прикладі дефініції експрес-перевізника в МКУ, у якій законодавець подав ще й права й обов'язки експрес-перевізника (що не є визначальними характеристиками означуваного поняття), включивши таким чином у дефініцію автономні нормативні положення.

Часто український законодавець дає в законодавчих актах (особливо у вузькоспеціалізованих) визначення тим поняттям, які наявні в інших актах, при чому він не завжди дотримується однакового підходу до навіть досить подібних за змістом понять. Так, створюючи МКУ, законодавець водночас визначив, що, приміром, термін «дорогоцінні метали» вжито в значенні, наведеному в Законі України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» (що є правильним підходом), тоді як МКУ містить визначення банківських металів, яке практично ідентичне з визначенням у відповідному законі (тобто відбулося дублювання норм права, що відповідно до правил юридичної техніки не є допустимим).

Недотримання правил до термінології та дефініцій призводить до термінологічних і дефінітивних помилок (дефектів). Як зазначає І. Онищук, найпоширенішими дефектами законодавчої дефініції є двозначність, неточ-

ність, декларативність, зайва деталізація, абстрактність, тавтологічність, алогічність [12, с. 53]. Приміром, неточність дефініцій часто пов'язана з використанням оцінних понять, як ось «дрібний пакет» у дефініції міжнародних поштових відправлень у п. 31 ч. 1 ст. 4 МКУ за відсутності подальшого трактування того, який пакет слід вважати «дрібним».

В. Косович наводить такий перелік помилок, пов'язаних з недотриманням вимог до правових дефініцій: відсутність дефініцій у тих випадках, коли вони необхідні; використання у дефініціях-переліках формально невизначених термінів; надмірна складність, багатозначність описових дефініцій; наявність різних визначень одного і того самого терміна [9, с. 50]. Так, надмірну складність можна побачити на прикладі дефініції депеші в МКУ, у яку законодавець не лише включив зайві «технічні» деталі (типи письмових і посилкових карт), але й використав аббревіатуру (EMS), яку він не розшифрував у тексті законодавчого акта. Такі технічні деталі повинні міститися в нормах права, а не в дефініціях. І дефініції не можуть містити аббревіатур, які не були попередньо розшифровані.

Висновки. Як свідчить дослідження, дефініції є складним інструментом юридичної техніки, який вимагає пильної уваги зі сторони законодавця під час його використання. Порушення правил формулювання дефініцій може мати негативні наслідки як для життєздатності окремої норми права, так і для застосування нормативно-правового акта в цілому.

Аналіз дефініцій, наведених у відповідній частині Митного кодексу України, продемонстрував, що законодавець допускається численних дефінітивних і термінологічних помилок, що засвідчує актуальність подальших теоретико-прикладних досліджень як у сфері юридичної термінології зокрема, так і у сфері техніки нормопроектування загалом.

На особливу увагу заслуговують погляди європейських правників на природу правових дефініцій (як засіб інституційного закріплення правових явищ і як особливий тип норм нижчого рівня, що містять обмежувальні модифікації узагальнено сформульованих норм) і їхні функції (зокрема «пояснювальна», «обмежувальна» та «доповнювальна»). Подальше осмислення їхніх ідей у контексті українського законодавства дозволить напрацювати нові та покращити вже наявні підходи до використання правових дефініцій і уникнення термінологічних і дефінітивних помилок. Крім того, значну науково-практичну цінність має ґрунтовне вивчення відповідних іноземних законодавчих актів і методичних рекомендацій, зокрема Зasad техніки правотворення (Польща) та Міжінституційної угоди про спільні інструкції щодо якості проектування законодавства Спільноти (Європейський Союз). Проведене дослідження демонструє, що в українських законодавстві та методичних рекомендаціях, приміром, не закріплено випадків, коли в законодавчому акті варто викладати дефініції юридичних понять, як це закріплено у відповідному документі в Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Black's Law Dictionary. *Academic Dictionaries and Encyclopedias*. URL: https://blacks_law.en-academic.com/36685/omnis_definitio_in_jure_civili_periculosa_est%2C_parum_est_enim_ut_non_subverti_possit (дата звернення 10.09.2024).
2. Bratschi R. «Frau im Sinne dieser Badeordnung ist auch der Bademeister». *Legaldefinitionen aus redaktioneller Sicht. LEGES*. 2009. № 2. С. 191–213.
3. Foran M. A Note on Legal Definitions. When should law define “woman”? *The New Digest*. URL: <https://thenewdigest.substack.com/p/a-note-on-legal-definitions> (дата звернення 11.09.2024).
4. Interinstitutional Agreement of 22 December 1998 on common guidelines for the quality of drafting of Community legislation. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31999Y0317%2801%29&qid=1698087674148> (дата звернення 11.09.2024).
5. Kęsicka K. Definiieren im Gesetzestext. Über Legaldefinitionen aus translatologischer Sicht. *Studia Naukowe 34: Spójność tekstu specjalistycznego (2)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, 2016. С. 41–58.
6. Lötscher A. Zur Inhaltsstruktur von Rechtsnormen: Modalitäten und Normtypen. *Das eJournal der Europäischen Rechtslinguistik (ERL) – Universität zu Köln*. 2011. 38 с.

7. Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 lutego 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000283/O/D20160283.pdf#page=1.00&gsr=0> (дата звернення 11.09.2024).
8. Sandrini P. Terminologiarbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers. Vienna: International Network for Terminology, 1996. 301 с.
9. Косович В. М. Правові дефініції як засіб забезпечення створення досконалих нормативно-правових актів України. *Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична*. Львів, 2013. Вип. 57. С. 43–52.
10. Красницька А. В., Підвисоцький В. В. Юридичне документознавство: мультимедійний навч. посібник. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/legal_documentation/info/lec2.html (дата звернення 10.09.2024).
11. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 11.09.2024).
12. Онищук І. І. Дефініції юридичних термінів: техніко-юридичні аспекти. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: матеріали XII Всеукраїнської наук.-прак. конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 30 листопада 2016 року). Ч. 1. С. 50–54.
13. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Львів, 2012. 224 с.
14. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації). *Програма «РАДА: відповідальність, підзвітність, демократичне парламентське представництво»*. Київ, 2018. 62 с.
15. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення 11.09.2024).
16. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20> (дата звернення 10.09.2024).
17. Хворостянкіна А. В. Визначеність законодавчих дефініцій як умова ефективного дотримання духу та букви закону. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2008. Т. 77. С. 8–12.
18. Хоменко О. В. Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект): дис. ... доктора філософії: 081 – Право. Київ, 2020. 254 с.